

UDK 371.3:811.163.4(497.6)

DOI: 10.33669/KJ2020-31-09

primljeno / received: 18. 9. 2020.

prihvaćeno / accepted: 18. 12. 2020.

PREGLEDNI RAD

SEAD NAZIBEGOVIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli
Tihomila Markovića 1, Tuzla, BiH
sead.nazibegovic@untz.ba

ADMIR MURATOVIĆ

Specijalna biblioteka "Behram-beg" u Tuzli
Solni trg 6, Tuzla, BiH
atkom8@yahoo.com

MELIHA MALIKIĆ

Filozofski fakultet Univerziteta u Tuzli
Tihomila Markovića 1, Tuzla, BiH
meliha.malivic@live.com

Primjena i razvoj metodike za nastavu maternjeg jezika i književnosti u Bosni i Hercegovini u doba Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevine Jugoslavije

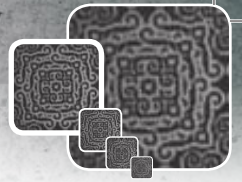
Sažetak: Autori se u ovome radu bave pitanjima u vezi s nastavom i metodikom u nastavi predmeta Maternji jezik u vrijeme nastanka i trajanja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije. Analizira se stanje u školstvu, prvenstveno u nastavi maternjeg jezika i književnosti, nakon odlaska austrougarske vlasti i uspostavljanja Kraljevine koja je nastala krajem 1918. godine. Nova vlast odmah je donijela "Zakon o zvaničnom jeziku i pismu" kojim se jezik u Bosni i Hercegovini imenuje srpskim ili hrvatskim, a latinica i ćirilica ravnopravne su u upotrebi. Nastava maternjeg jezika (gramatike i pravopisa) bila je unitaristički koncipirana. U Bosni i Hercegovini nije bilo autonomne niti autohtone jezičke niti prosvjetne politike, pa prema tome, nije bilo niti bilo kakvih metodičkih istraživanja u nastavi maternjeg jezika i književnosti, osim specifičnog slučaja Saliha Ljubunčića, bosanskog metodičara koji je djelovao u Zagrebu. Nastavni programi maternjeg jezika i književnosti u Kraljevini Jugoslaviji i za osnovnu i za srednju školu pravljene su metodički i sistematično, sa različitim programskim sadržajima i odrednicama, ali uglavnom bez uključivanja bosanskohercegovačkih pisaca i poštovanja ovdašnjih jezičkih specifičnosti.

Gljučne riječi: Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca, metodika nastave, maternji jezik i književnost, metodička istraživanja, nastavni plan i program

Uvod

Metodika nastave maternjeg jezika i književnosti, gledana kao posebna naučna i pedagoška disciplina, svoje je utemeljenje i svojevrsnu prelomnicu doživjela za austrougarske vladavine u Bosni i Hercegovini, koja je trajala od Berlinskoga kongresa (1878) do raspada Austro-Ugarske monarhije, odnosno stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca (1918). Austrougarska uprava na čelu sa Benjaminom Kalajem nastojala je uspostaviti autentični bosanski školski sistem preko kojeg bi ujedinila do tada potpuno iscjepkano konfesionalno školstvo. Ideja autentičnoga bosanstva u školstvu bila je nerazdvojivo povezana s idejom evropeizacije cjelokupnog bosanskohercegovačkoga društva (Kalajdžija 2016). U skladu s mjerama koje je austrougarska vladajuća struktura poduzimala pri izgradnji bosanske nacionalne individualnosti nametalo se jezično pitanje, kao jedno od najvažnijih sredstava za stvaranje bosanske nacije. Nova vlast je, među ostalim, preuzela školstvo u svoje ruke. Zemaljska vlada 1882. godine uputila je zahtjev Zajedničkom ministarstvu da pokrene inicijativu za izradu i štampanje domaćih, bosanskih udžbenika (početnica, gramatika, pravopisa, čitanki) za nastavu maternjeg jezika i književnosti u bosanskohercegovačkim komunalnim školama te je 1890. objavljena *Gramatika bosanskog jezika za srednje škole* Franje Vuletića. Godine 1911. austrougarska vlast u Bosni i Hercegovini pokrenula je drugu veliku akciju objavljivanja domaćih udžbenika, prvenstveno čitanki i nove gramatike koja je u školama trebala zamijeniti Vuletićeve *Gramatiku*. U školski sistem uvedena je *Gramatika srpsko-hrvatskog jezika* Nikole Simića. Neuvažavanje jezične situacije kod Bošnjaka bio je ozbiljan nedostatak Simićeve *Gramatike* koja je najvećim dijelom bila "gramatika srpskog jezika", čime je predstavljala nazadak u odnosu na Vuletićeve *Gramatiku* koja se mnogo više oslanjala na bosanskohercegovačku jezičnu situaciju. U takvim okolnostima vlast je preuzela Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca.

U ovome radu zadatak je prikazati stanje u bosanskohercegovačkom školstvu, prvenstveno u vezi s nastavom maternjeg jezika i književnosti za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Cilj je analizirati

odnos prema bošnjačkoj književnoj i jezičnoj tradiciji, potom zastupljenost pisaca s prostora Bosne i Hercegovine u nastavnim planovima i programima za osnovne i srednje škole u doba Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca. Također, cilj je analizirati i udžbeničku i pravopisnu politiku vođenu na prostoru Bosne i Hercegovine u tome vremenu.

Nastava maternjeg jezika i književnosti u Bosni i Hercegovini u periodu unitarizma i integracionizma

Iako je na razvalinama propale Austro-Ugarske monarhije proglašena ujedinjena Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca tek 1. 12. 1918, Glavni odbor Narodnog vijeća SHS za Bosnu i Hercegovinu već je po hitnom postupku donio “Zakon o zvaničnom jeziku i pismu” koji je ubrzo nakon toga i objavljen u Zborniku zakona i naredaba za Bosnu i Hercegovinu.

Zakon je imao svega tri paragrafa i njegov osnovni cilj bio je da neutralizira sve odluke i posljedice ranije austrougarske jezičke i školske politike u Bosni i Hercegovini.

Tri paragrafa pomenutog zakona glasila su:

1. Zvanični je jezik u Bosni i Hercegovini srpski ili hrvatski.
2. Ćirilica i latinica upotrebljavaju se ravnopravno u unutaršnjem i spoljnom saobraćaju.
3. Ovaj zakon staje odmah na snagu. Ujedno se ukidaju svi dosadanji propisi, koji se protive ovom zakonu. (Monesland 2005: 410)

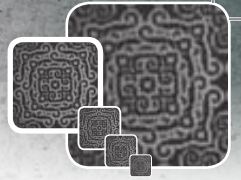
Ovaj zakon odnosio se i na nastavu maternjeg jezika u školama, čime je derogirana “Naredba Zemaljske vlade za Bosnu i Hercegovinu od 10. novembra 1915. o upotrebljavanju ćirilice” kojom je u nastavi bilo propisano samo latinično pismo, a ćirilica je sužena na upotrebu u pravoslavnim školskim zavodima. Tako su od konca 1918. godine latinica i ćirilica bile ravnopravna pisma u Bosni i Hercegovini.

Međutim, autonomne prosvjetne politike u Bosni i Hercegovini gotovo da i nije bilo i školstvo je bilo pod direktnim uticajem centralne vlasti u Beogradu. Situacija se posebno pogoršala nakon tzv. Šestojanuarske diktature (1929), kao i nakon donošenja seta zakona o srednjim školama, učiteljskim udžbenicima, vjerskoj nastavi, o univerzitetima, građanskim školama (1930) i Zakona o Glavnom prosvjetnom savjetu (1931). Cijela prosvjetna politika Kraljevine Jugoslavije bila je unitaristička i o tome je analitički iscrpno pisao dr. Mladen Bevanda koji posebno ukazuje na pogubnost Šestojanuarske diktature:

Školstvo je bilo ortodoksno etatističko, centralizirano, a naročito nakon šestosiječanjske diktature. Prosvjetni su radnici bili pod stalnom prismotrom školskih nadzornika (koji su imali velike ovlasti), upravitelja škole, žandarma, načelnika i mnogih drugih, koji su bili odani kruni, dinastiji. Škola je, zapravo, bila instrument vladajuće strukture, izraz ukupnog stanja u državi i društvu. Učenici su odgajani u duhu unitarnog jugoslavenstva, u državlanskom duhu, odanosti kralju, "otadžbini". (Bevanda 2001: 79)

Unitarizam je bio prisutan i u nastavnim programima književnosti, gdje su dominirali srpski pisci. Bošnjačka književnost u tim nastavnim programima nije ni postojala, o čemu je u časopisu *Gajret* veoma kritički pisao profesor jezika Ahmed Mulahalilović. On će objaviti ogleđ pod nazivom "Književnici muslimani u našim srednjim školama", a povod za objavljivanje ovog teksta bio je protest reisul-uleme Dž. Čauševića upućen 2. 7. 1938. ministru prosvjete u Beogradu. U tom protestu tražio je da se u nastavne programe u 6. i 7. razredu srednjih škola uvedu i stariji bosanski alhamijado pisci Uskufi, Kaimi, Ilhami. Mulahalilović u tome smislu ističe:

Često se čuje prigovor s raznih strana što se u proučavanju naše književnosti u srednjim školama ne vodi nikako računa o onim muslimanima koji su pisali književna djela na našem jeziku. Doista, u našim srednjim školama se uopšte i ne spominje književni rad muslimana, kao da nikako nije ni bilo. Štaviše, o tom književnom radu, vrlo često, ne znaju ništa ni oni koji predaju istoriju jugoslovenske književnosti, jer se muslimani književnici ne proučavaju ni na univerzitetu. (Mulahalilović 1941: 43)

Potom, Mulahalilović daje sažet pregled književnohistorijske literature u kojoj su tretirani i bošnjački alhamijado pisci te na kraju u stilu pravog metodičara dijagnosticira glavni problem u proučavanju ove nacionalne književnosti u školama:

Već i iz ovog nabačenog pregleda može se zaključiti sa kakvim teškoćama mora da računa nastavnik koji bi htio da učenike upozna sa književnim radom muslimana. Ovome valja dodati i to da se prema pedagoškim zahtjevima, a i prema službenim metodskim uputstvima Ministarstva prosvjete, kod proučavanja književnosti mora da ide od djela ka piscu, a šta tek da se radi kad nema djela, jer ili uopšte nisu štampana ili su štampana davno, pa ih više nema na knjižarskom tržištu.

Da bi se uspješno mogli obrađivati naši pisci u srednjim školama, potrebno je da uđu u nastavni program, jer se prema tome programu i pišu srednjoškolski udžbenici. Tek tada će muslimanski književnici ući u srednjoškolske udžbenike i moći će se proučavati. (Mulahalilović 1941: 46)

Jasno je da je Mulahalilović u ovoj konstataciji dobro uočio problem, ali će trebati još dosta vremena da se ovo pitanje počne rješavati.

Jezička i prosvjetna politika

I nastava maternjeg jezika (gramatike i pravopisa) bila je unitaristički koncipirana. Još od prvog Ustava Kraljevine SHS (tzv. Vidovdanski ustav) od 28. 6. 1921. godine utvrđen je službeni naziv jezika u Kraljevini: srpsko-hrvatsko-slovenački, a ista formulacija je ostala i u Ustavu Kraljevine Jugoslavije od 3. 9. 1931. (tzv. Oktroisani ustav, jer ga je nametnuo kralj Aleksandar mimo skupštinske procedure).

U Bosni i Hercegovini u nastavi jezik se zvao srpski ili hrvatski u skladu sa Zakonom o zvaničnom jeziku i pismu iz 1918. godine, odnosno srpsko-hrvatski u neslužbenoj upotrebi. Od 1921. godine u upotrebi je naziv srpsko-hrvatsko-slovenački, a u nekim formulacijama i srpskohrvatskoslovenački.

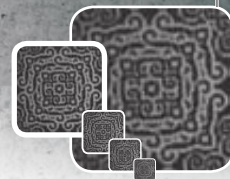
Ono što je potrebno posebno naglasiti jeste činjenica da u Bosni i Hercegovini nije bilo autonomne niti autohtone jezičke niti prosvjetne politike, pa prema tome, nije bilo niti bilo kakvih metodičkih istraživanja u nastavi maternjeg jezika i književnosti, osim specifičnog slučaja Saliha Ljubunčića, bosanskog metodičara koji je djelovao u Zagrebu.

U Bosni i Hercegovini su korišteni udžbenici uglavnom iz Beograda, a između dva svjetska rata Beograd je bio i glavni metodički centar u Jugoslaviji, gdje su se posebno isticali metodičari Jaša Prodanović i Milivoj Pavlović, inače prvi urednici *Glasnika Profesorskog društva*, svojevrsnog esnafskog glasila srednjoškolskih profesora u Kraljevini Jugoslaviji.

Kada je u pitanju nastava pravopisa u Bosni i Hercegovini između dva svjetska rata, onda treba reći da se po inerciji zadugo koristio pravopis iz *Revizije pravopisa srpsko-hrvatskog jezika* od 1912. godine, ali se ta praksa počela mijenjati sa objavljivanjem dva pravopisa: *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Zagreb, 1921) Dragutina Boranića i *Pravopis srpsko-hrvatskog književnog jezika* (Beograd, 1923) Aleksandra Belića.

Oba ova pravopisa bila su fonološka i sačinjena na vukovskim osnovama, ali se u bh. školama žilavo održavao i etimološki pravopis sve do 1929. godine kada je donesen Dekret pod nazivom "Pravopisno uputstvo za sve osnovne, srednje i stručne škole u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca". Ovim dekretom uveden je fonološki pravopis, kojem se neizostavno morao prilagoditi i Boranić u svome Pravopisu. Međutim, Boranić je 5. izdanje svoga Pravopisa objavio pod naslovom *Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika* (1930), a 6. i 7. izdanje pod korigiranim naslovom *Pravopis hrvatskosrpskoga jezika* (1934, 1937).

Trojna, srpsko-hrvatsko-slovenačka osnova nastave maternjeg jezika i književnosti u Kraljevini Jugoslaviji bila je posebno izražena u udžbeničkoj literaturi. To se može najočitije ilustrovati na osnovu "Spiska udžbenika koji se mogu upotrebljavati u svim srednjim, građanskim i stručnim školama Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca" objavljenom

u *Prosvetnom glasniku* (br. 5, 1924), gdje se za predmet pod nazivom “Narodni jezik” mogu naći čitanke od 1. do 4. razreda autorskog para Šević-Čuković, a koje su objavljene u Sarajevu. Međutim, autori tih čitanke bili su metodičari iz Beograda.

Kada je u pitanju nastava gramatike, bila je preporučena i *Gramatika srpsko-hrvatskoga jezika* Nikole Simića. Za sve ostale udžbenike autori su bili Srbi, Hrvati i Slovenci, a o bilo kakvom spomenu bh. književnosti u udžbenicima nije bilo niti traga. Također, po svemu, nije bilo bosanske formulacije za naziv jezika.

Teritorij Bosne i Hercegovine bio je raskomadana na Drinsku, Vrbašku i Primorsku banovinu i nastava maternjeg jezika i književnosti bila je potpuno unitarizirana, izuzimajući nastavu u Dravskoj banovini, gdje se izvodila na slovenskom jeziku, a nastavni program je bio uređen u posebnoj alineji, kao naprimjer u NPP-u iz 1934. godine: “Napomena: U školama dravske banovine ceo ovaj program izvodi se na slovenačkom. U čitanci tri četvrtine štiva iz slovenačke, a jedna četvrtina iz srpsko-hrvatske književnosti”... (*Prosvetni glasnik*, br. 5, 1933: 705), što dodatno potvrđuje kakav je bio odnos prema jeziku i književnosti u našoj zemlji.

Najvažniji metodičari i nastavni sadržaji

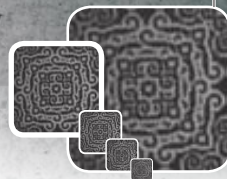
Dragocjene podatke o sadržajima nastavnih programa maternjeg jezika i književnosti u osnovnoj, višoj narodnoj i građanskoj školi u Kraljevini Jugoslaviji dao je Salih Ljubunčić u svojoj kapitalnoj knjizi: *Materinski jezik u našim narodnim školama: metodika radne obuke u nižim i višim osnovnim građanskim i nižim srednjim školama* (Zagreb, 1933) analizirajući nastavne programe iz 1926, 1930. i 1932. godine. Također, u poglavlju pod nazivom: “Svrha obuke materinskog jezika” Ljubunčić nam otkriva imena i knjige najznačajnijih jugoslavenskih metodičara nastave maternjeg jezika iz 20-ih i 30-ih godina 20. vijeka. To su bili:

1. Stjepan Basariček, hrvatski metodičar, autor knjige pod naslovom *Posebna nauka o obuci* (do 1917. godine knjiga je doživjela pet izdanja);

2. Dr. Dušan Rajičić, srpski metodičar, autor knjige *Posebna didaktika, sv. druga, Nastava maternjeg jezika* (Beograd, 1928);
3. Jovan Đ. Jovanović, srpski metodičar, autor knjige *Metodika maternjeg jezika* (Beograd, 1926, 2. izd.);
4. F. Fink, slovenski metodičar, autor knjige *Posebno ukoslovlje slovenskega učnega jezika v osnovni školi* (Ljubljana, 1920);
5. Dr. Milivoj Pavlović, srpski metodičar specijaliziran za srednjoškolsku nastavu maternjeg jezika, autor metodičkog separata pod nazivom *Nastava srpskohrvatskog jezika (Glasnik jugoslovenskog profesorskog društva, Beograd, knj. XII, sv. 4/10-12)*;
6. Vatroslav Rožić, hrvatski metodičar, autor metodičke studije pod nazivom *Gramatička obuka hrvatskoga jezika u srednjim školama (Nastavni vjesnik, Zagreb, 1902, sv. 3)*;
7. Janko Orožen, slovenski metodičar, autor metodike studije *Materinščina v naših školah (Pedagoški zbornik, Ljubljana, XXVII sv., 1931)*.

Pobrojani metodičari jasno ukazuju na činjenicu da je međuratna jugoslavenska metodika nastave maternjeg jezika bila uspostavljena na trojnoj, srpsko-hrvatsko-slovenskoj osnovi, a bez udjela bosanske i bošnjačke osnove. Razlozi tome su brojni. Bosna i Hercegovina u posebno nepovoljnom položaju ostala je još odlaskom Osmanskog carstva s ovih prostora i dolaskom austrougarske uprave. Bošnjački identitet još više se gubi nakon Aneksije i novih društvenih prilika i zato ne čudi što u vremenu Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u suštini ni nema bošnjačkih metodičara.

To se najviše očitivalo u nastavnim programima iz književnosti, gdje se dobro može vidjeti odnos nebošnjačkih metodičara prema bosanskoj književnojezičkoj tradiciji. Kao primjere navodimo Nastavni program za građanske škole od 1926. godine:

1. razred:

Lektira. Osim propisanih čitanaka, u kojima će se preduzimati srpsko – hrvatsko – slovenačko štivo, valja uzimati za čitanje: kosovske i druge narodne pjesme...

2. razred:

Lektira. Uz čitanku uzimati za čitanje još: narodne pjesme, junačke, narodne pripovijetke; iz umjetničke literature: pripovijetke istorijske sadržine, odabrane pisce, srpske, hrvatske i slovenačke...

3. razred:

Osnovi književnosti... Opšti pregled na rad Metodija i Ćirila, na stare slovenske službe Božje i pisma; na slovensku službu Božju u Srba i Hrvata, njeno postojanje u Hrvata;... Vukova reforma; naša latinica u vezi s reformom Ljudevita Gaja za Hrvate i Primoža Trubara za Slovence. (Ljubunčić 1933: 41)

Uzimamo za primjer “Nastavni program iz književnosti za Srednje (niže) škole” od 1930. godine.

- Za 3. razred preporučuju se za čitanje književna djela slijedećih pisaca; A. Šenoa, J. Veselinović, J. Jurković, J. E. Tomić, Đ. Jakšić, M. Miličević, Lj. Nenadović, B. Nušić, I. Sekulić...
- Za 4. razred: E. Kumičić, V. Novak, J. Kozarac, V. Car, V. Nazor, S. M. Ljubiša, S. Matavulj, S. Ćorović, S. Sremac, P. Kočić, B. Stanković, F. Levstik... (Ljubunčić 1933: 44)

Dakle, od bosanskohercegovačkih pisaca bili su uvršteni samo srpski pripovjedači Svetozar Ćorović i Petar Kočić. Sve to govori u prilog osnovnoj tezi da je metodika nastave maternjeg jezika i književnosti u Kraljevini Jugoslaviji bila unitaristički ustrojena, a jezik i književnost u Bosni i Hercegovini uopće se nisu ni tretirali kao neki zaseban i spomena vrijedan metodički ili kulturni entitet.

Ipak, treba reći da su nastavni programi maternjeg jezika i književnosti u Kraljevini Jugoslaviji i za osnovnu i za srednju školu pravljani metodički i sistematično, sa različitim programskim sadržajima

i odrednicama, kao što su naprimjer u “Privremenom nastavnom programu za Više osnovne škole” (od 1932. godine):

I razred:

1. Čitanje s vježbama u govoru;
2. Usmena vježbanja i pismeni sastavi;
3. Gramatika;
4. Pravopis i interpunkcija;
5. Književnost.

II razred:

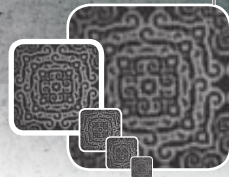
1. Čitanje s vježbama u govoru;
2. Pismeni sastavi;
3. Gramatika;
4. Pravopis i interpunkcija;
5. Književnost.

Dakle, vidljivo je da su programski sadržaji za osnovnu školu sačinjeni na principu jednostavnosti i uske korelacije nastavnih područja (programskim sadržajima i korelacijom nastavnih područja kasnije su se bavili istaknuti metodičari na južnoslavenskim područjima poput Bežena, Nikolića, Težaka, Rosandića, Veličkovića): čitanje – izražavanje – gramatika – pravopis – književnost.

Međutim, “Nastavni program za građanske škole” (1926) sačinjen je kompleksnije, sa sljedećim programskim sadržajima i odrednicama:

I i II razred:

1. Čitanka;
2. Gramatika u vezi sa štivom;
3. Zadaci iz nastave izražavanja;

4. Školske zadaće;

5. Lektira.

III razred:

1. Čitanka;

2. Gramatika u vezi sa štivom;

3. Osnovi književnosti;

4. Zadaci;

5. Lektira.

IV razred:

1. Čitanka;

2. Slike iz istorije književnosti;

3. Zadaci;

4. Lektira.

Dakle, “Nastavni program za građanske škole” preferirao je nastavu književnosti koja je potpuno dominirala u završnom razredu, dok se gramatika obavezno povezivala sa obradom štiva, što ukazuje na tzv. literarizaciju nastave jezika.

Ipak, od takvog pristupa odustalo se u “Nastavnom programu za Srednje (niže) škole” (1930), gdje su navedeni sljedeći programski sadržaji i odrednice u istom obimu i rasporedu za sve razrede (I–IV):

1. Gramatika;

2. Čitanka;

3. Školska i domaća lektira;

4. Govorne vježbe;

5. Pismene vježbe;

6. Privatna lektira.

Zanimljivo je primijetiti programsku odrednicu pod nazivom “Privatna lektira” koja se razlikovala od “Školske i domaće lektire” po tome što je privatna lektira predstavljala fakultativno čitanje književnih djela, a školska i domaća lektira bila je obavezna za čitanje i odvijala se po uputama i pod strogim nadzorom nastavnika.

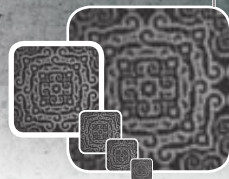
I pored neskrivenog unitarističkog koncepta nastave maternjeg jezika i književnosti u Kraljevini Jugoslaviji, treba reći da se metodika nastave jezika i književnosti u periodu od 1918. do 1933. godine snažno razvijala u dvama metodičkim centrima: Beogradu i Zagrebu, gdje je Metodika već dobila i status priznatog univerzitetskog predmeta.

To se posebno odnosi na Beogradsku metodičku školu iz 1930-ih godina, na čelu sa dr. M. Pavlovićem, pod čijim će se uticajem razvijati srpska metodika i nakon Drugog svjetskog rata. Pod uticajem Beogradske metodičke škole nakon 1945. razvijat će se metodika nastave književnosti jezika i na Filozofskom fakultetu u Sarajevu (M. Selimović, S. Nazečić, M. Šamić, M. Idrizović, R. Radulović) i ta će metodička škola dominirati u Bosni i Hercegovini sve do kraja 1960-ih i početka 1970-ih godina, kada će primat preuzeti tzv. Zagrebačka metodička škola (“pravac školske interpretacije književnih djela”), a glavni reprezentanti te metodičke škole bit će univerzitetske profesorice Metodike Rajka Božović (u Sarajevu) i Zorica Turjačanin (u Banjoj Luci).

Ipak, najznačajnije ime i pojava u metodici nastave maternjeg jezika i književnosti između dva svjetska rata u Bosni i Hercegovini bio je pedagog i nastavnik Salih Ljubunčić, metodičar rođen u Bosni i Hercegovini, ali profesionalno najduže vezan za Zagreb.

Njegovo metodičko djelo možemo smatrati istovremeno i hrvatskim i bosanskohercegovačkim dijelom istraživanja. Njega će s pravom apostrofirati kao izvanrednog pedagoga i dr. Mladen Bevanda, a kao prvog metodičara i teoretičara književnosti u Bosni i Hercegovini označit će ga dr. Muhidin Džanko.

Dakle, knjiga *Materinski jezik u našim narodnim školama: metodika radne obuke u nižim i višim osnovnim, građanskim i nižim srednjim školama* (izd. Tisak Nadbiskupske tiskare) bila je prva metodika

nastave maternjeg (materinskog) jezika i književnosti između dva svjetska rata pisana iz pera jednog bosanskohercegovačkog metodičara s bogatom pedagoškom i nastavničkom praksom, mada treba kazati da je knjiga objavljena u Zagrebu, u doba Ljubunčićevog prosvjetnog službovanja u Hrvatskoj.

Ipak, i sam autor napominje da je njegova knjiga uglavnom nastala kao rezultat njegova metodičko-didaktičkog rada u osnovnim i srednjim školama u Bosanskoj Dubici, Sarajevu, Mostaru i Zagrebu, pa se s pravom može smatrati dijelom i bosanske i hrvatske metodičke prakse i tradicije.

Nažalost, o Salihu Ljubunčiću kao metodičaru nastave maternjeg jezika do sada je napisana tek jedna naučna studija: *Salih Ljubunčić: Prvi bošnjački i bosanskohercegovački metodičar nastave maternjeg jezika i književnosti i prvi "teoretičar književnosti"* (Džanko 2003: 13–17). O Ljubunčiću kao vrsnom pedagogu pisao je vrlo iscrpno dr. Mladen Bevanda držeći ga jednim od najznačajnijih jugoslavenskih pedagoga-metodičara razredne nastave u periodu između dva svjetska rata.

Zaključak

Odlaskom Austro-Ugarske monarhije i stvaranjem Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, odnosno Kraljevine Jugoslavije, Bosna i Hercegovina našla se na još jednom raskršću. Nedoumice u vezi s jezičkom politikom i pitanjima školstva, odnosno nastave maternjeg jezika i književnosti, postojale su i za vrijeme austrougarske vlasti na ovom području, a novo državno uređenje donijelo je samo produbljanje problema.

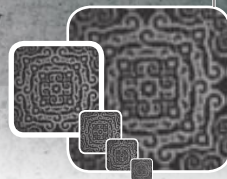
Jedan od vodećih problema poslije uvođenja diktature bila je beogradska politika koja je, naravno, zahvatila i jezik, ponajprije pravopis, a njen vodeći kreator bio je ugledni srpski filolog Aleksandar Belić. Jezičko-politički projekat oblikovanja jednog (državnog) jezika u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca / Kraljevini Jugoslaviji mogao se

svesti na nastojanja oko izjednačavanja pravopisa, izrade jedinstvene (srednjo)školske terminologije i kodifikacije zajedničkoga ili “našega jezika”, što se, zahvaljujući beogradskoj politici, ali i složenosti bosanskohercegovačkih prilika, protegnulo i poslije Drugog svjetskog rata, čak i do današnjih dana.

Za vrijeme Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca u Bosni i Hercegovini u nastavi jezik se zvao srpski ili hrvatski, odnosno srpsko-hrvatski u neslužbenoj upotrebi, a kasnije srpsko-hrvatsko-slovenački, a u nekim formulacijama i srpskohrvatskoslovenački. Različitim dekretima nametnuta je upotreba udžbenika uglavnom iz Beograda, koji je tada bio glavni metodički centar. Kada je u pitanju nastava gramatike, bila je preporučena i *Gramatika srpsko-hrvatskoga jezika* Nikole Simića. Za sve ostale udžbenike autori su bili Srbi, Hrvati i Slovenci, a o bilo kakvom spomenu bosanskohercegovačke književnosti u udžbenicima nije bilo niti traga.

Jasno je da u takvim okolnostima nije bilo moguće razvijati autohtonu i autonomnu metodiku maternjeg jezika i književnosti. Analizom nastavnih programa iz toga vremena utvrđeno je da su od bosanskohercegovačkih pisaca bili uvršteni samo srpski pripovjedači Svetozar Ćorović i Petar Kočić. Sve to govori u prilog osnovnoj tezi da je metodika nastave maternjeg jezika i književnosti u Kraljevini Jugoslaviji bila unitaristički ustrojena, a jezik i književnost u Bosni i Hercegovini uopće se nisu ni tretirali kao neki zaseban i spomena vrijedan metodički ili kulturni entitet.

Ipak, najznačajnije ime i pojava u metodici nastave maternjeg jezika i književnosti između dva svjetska rata u Bosni i Hercegovini bio je pedagog i nastavnik Salih Ljubunčić, metodičar rođen u Bosni i Hercegovini, ali profesionalno najduže vezan za Zagreb. Njegovi ogleđi mogu se smatrati prvim metodičkim tekstovima o nastavi maternjeg (materinskog) jezika pisanim iz pera jednog bosanskohercegovačkog metodičara s bogatom pedagoškom i nastavničkom praksom.

Literatura

- Bevanda, Mladen (2001): *Pedagoška misao u Bosni i Hercegovini 1918. – 1941.*, Filozofski fakultet, Sarajevo.
- Bežen, Ante (1989): *Znanstveni sustav metodike književnog odgoja i obrazovanja*, Školske novine, Zagreb.
- Bogićević, Vojislav (1975): *Pismenost u Bosni i Hercegovini*, Veselin Masleša, Sarajevo.
- Džanko, Muhidin (2003): *Bosanski jezik i književnost u nastavi*, Euro-Com, Sarajevo.
- Kalajdžija, Alen (2016): “Počeci službene upotrebe bosanskog jezika”, *Književni jezik* 27/1-2, Institut za jezik u Sarajevu, Sarajevo, 33–55.
- Ljubunčić, Salih (1933): *Materinski jezik u našim narodnim školama: metodika radne obuke u nižim i višim osnovnim građanskim i nižim srednjim školama*, Tisak Nadbiskupske tiskare, Zagreb.
- Monesland, Svein (ur.) (2005): *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Institut za jezik u Sarajevu – Institut za istočnoevropske i orijentalne studije (Oslo), Sarajevo.
- Mulahalilović, Ahmed (1941): “Književnici muslimani u našim srednjim školama”, *Gajret* 22/2, Sarajevo.
- Nazibegović, Sead (2009): *Povijest metodičkih istraživanja u nastavi maternjeg jezika i književnosti u Bosni i Hercegovini*, Doktorska disertacija u rukopisu, Filozofski fakultet, Sarajevo.
- Nazibegović, Sead; Turbić-Hadžagić, Amira (2019): *Metodika nastavnog predmeta Bosanski jezik*, Off-set, Tuzla.
- Nikolić, Milija (2006): *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd.
- Rosandić, Dragutin (2005): *Metodika književnog odgoja*, Školska knjiga, Zagreb.
- Šipka, Milan (2001): *Standardni jezik i nacionalni odnosi u Bosni i Hercegovini (1850–2000)*, *Dokumenti*, Institut za jezik u Sarajevu, Sarajevo.

Veličković, Staniša (1984): *Nastava srpskohrvatskog jezika i književnosti u osnovnim i srednjim školama (bibliografski priručnik za nastavnike)*, Republički zavod za unapređivanje vaspitanja i obrazovanja, Beograd.

Application and development of methods for teaching in native language and literature curriculum in Bosnia and Herzegovina during the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians / Kingdom of Yugoslavia

Abstract: In this paper, the authors engage in questions regarding the courses and methodic research in the curriculum of the native language subject during the era of The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, or Yugoslavia. The state of education is analysed, primarily the classes of native language and literature after the Austro-Hungarian dissolution and the emergence of The Kingdom in the late 1918. New government enacted a 'Law of the official language and writing' which appoints the new language in Bosnia and Herzegovina to be either Croatian or Serbian, and Latin and Cyrillic alphabets are equal in use. The curriculum of the native language, through grammar and orthography, was unitary conceived. In Bosnia and Herzegovina, neither autonomous nor native linguistic or educational policies existed, therefore, the methodic research regarding the native language and literature was non-existent, except in the case of Salih Ljubunčić, Bosnian methodologist who worked in Zagreb. In The Kingdom of Yugoslavia, the curricula of the native language and literature for elementary schools and high schools were methodically and systematically made, with different syllabi and regulations, but mostly with exclusion of Bosnian and Herzegovinian writers and local linguistic distinctiveness.

Keywords: The Kingdom of Serbs, Croats and Slovenians, methods of teaching, native language and literature, methodic research, syllabus and curriculum

Izjava autora o nepostojanju sukoba interesa i poštivanju općih etičkih kodeksa:

Autor potvrđuje da ne postoji nikakav stvarni ili mogući sukob interesa vezan za ovaj tekst te da je tekst napisan u skladu s etičkim kodeksima prema preporukama COPE (Committee of Publishing Ethics).